

УДК 346.543

ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Шевердіна О.В., к. е. н., доцент
кафедри господарського права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена основним проблемам господарсько-правового забезпечення інноваційного інвестування. Автором проаналізовано визначення інноваційного інвестування, виокремлено його ознаки.

Ключові слова: господарсько-правове забезпечення, інвестування, інноваційне інвестування, інновації, інвестиції.

Стаття посвячена основним проблемам хозяйственно-правового обеспечения инновационного инвестирования. Автором проанализированы определения инновационного инвестирования, выделены его признаки.

Ключевые слова: хозяйственно-правовое обеспечение, инвестирование, инновационное инвестирование, инновации, инвестиции.

Sheverdina O.V. THE PROBLEMS OF THE ECONOMIC AND LEGAL SUPPORT OF INNOVATIVE INVESTMENT

The article is devoted to the basic problems of economic and legal support innovation investment. The author analyzes the definition of innovation investment, its distinguished characteristics.

Key words: economic and legal security, investment, innovation investment, innovations, investment.

Постановка проблеми. Найважливішими серед завдань національної економіки, які фактично диктує міжнародна економічна спільнота нашої державі, є здійснення економічного прориву в інноваційній сфері.

Актуальність дослідження інноваційних процесів зумовлюється, перш за все, значенням технологічного розвитку як чинника конкурентоспроможності підприємств зокрема, і України в цілому. Слід наголосити, що саме рівень інноваційної діяльності, що базується на ефективному пошуку, підготовці та реалізації результатів науково-дослідної діяльності у всіх сферах суспільного буття, обумовлює конкурентоспроможність національної економіки, яка є економічною категорією, що характеризує стан суспільних відносин у державі щодо забезпечення умов стабільного підвищення ефективності національного виробництва, адаптованого до постійних змін світової кон'юнктури та внутрішнього попиту на основі розкриття національних конкурентних переваг та досягнення кращих соціально-економічних параметрів.

Виклад основного матеріалу. Як справедливо зауважує О. Беліков, інновацію необхідно розуміти в широкому значенні, враховуючи ідеологію рішень, освоєння ресурсу ідей в економічній, науковій та виробничих сферах, просування інноваційної ідеології у сфері прийняття державних рішень та організації практичної реалізації. Діяльність в окремих напрямках інноваційної ідеології, управління інноваційними проектами на суспільно-державному рівні сприя-

тиме позитивним системним і структурним перетворенням у суспільстві [1].

Нинішню ситуацію, що склалася в економіці України, відрізняє той факт, що за наявності в країні значних фундаментальних і технологічних напрацювань, відбувається зниження активності інноваційної діяльності, пов'язаної передусім із браком власних коштів у підприємств і тотальним скороченням бюджетного фінансування. Вирішення наявної на сьогодні проблеми збільшення обсягів вітчизняного виробництва можна зумовити двома чинниками: збільшенням купівельної спроможності і зростанням конкурентоспроможності товарів вітчизняного виробника на внутрішньому і зовнішньому ринках. Інноваційний шлях розвитку економіки якраз і забезпечує цю конкурентоспроможність шляхом постійного оновлення технологій, товарів і послуг різноманітного призначення, стабілізацією і розширенням ринків збуту, ефективним використанням науково-технічного потенціалу і стимулюванням його зростання [1].

Необхідно зауважити, що законодавство у сфері інноваційної діяльності поступово нарощує свій об'єм. Причому не тільки кількісно, але й якісно. Так, останнім часом проведена велика робота з аналізу всього масиву нормативно-правових актів у сфері інноваційної діяльності, а також визначення рівня його відповідності світовим стандартам. ВРУ схвалено низка актів, що підкреслили неухильність обраного державою курсу інтеграції у європейську спільноту. Зокрема, однією з визначальних подій у цій

сфері стала розробка науковцями проекту Інноваційного кодексу України [2]. Це стало можливим завдяки багаторічній роботі декількох наукових та науково-освітніх установ, численної кількості залучених фахівців. Як зазначив Д. В. Задихайло, керівник робочої групи з розробки проекту Кодексу, ухвалення цього акта дозволить вирішити відразу декілька завдань. По-перше, систематизувати правові аспекти, що стосуються всіх стадій інноваційного процесу – від розробки нового технологічного продукту до його впровадження у виробництво. По-друге, в Інноваційному кодексі необхідно передбачити всі можливі інструменти стимулювання інновацій – від чотирьох варіантів венчурних фондів до спеціальних режимів інноваційної діяльності [3].

Кодифікація інноваційного законодавства відбувається з урахуванням положень чинних нормативно-правових актів, зокрема, законів України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності», «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про наукову та науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» тощо. При цьому, як зазначає В. Я. Тацій, сам процес створення Інноваційного кодексу за своїм характером є також інноваційним, оскільки за змістом інноваційне законодавство України об'єктивно ще не готове до поточної кодифікації у штатному режимі законодавчої діяльності. Підготовка проекту є спробою через кодифікацію інноваційного законодавства терміново вирішити низку проблем законодавчого регулювання інноваційних процесів, досягти синергетичних ефектів у процесі його застосування та реакцією на брак часових ресурсів для поступової й фрагментарної модернізації чинного інноваційного законодавства [4, с. 48].

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає правові, економічні та організаційні основи державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом. Згідно з зазначеним Законом державну підтримку одержують суб'єкти господарської діяльності форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти, і підприємств усіх форм власності, які мають статус інноваційних.

Чинний закон встановлює, що головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку і використання

науково-технічного потенціалу країни, забезпечення упровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- і ресурсоекономних технологій, виробництва і реалізації нових видів конкурентоздатної продукції. З цією метою державну підтримку одержують підприємці – суб'єкти господарювання всіх форм власності, які реалізують в Україні інноваційні проекти.

У статті 326 ГК України законодавець визначає форми інвестування інноваційної діяльності. Так, відповідно до ч. 1 зазначеної статті, інвестиціями у сфері господарювання признаються довгострокові вкладення різних видів майна, інтелектуальних цінностей і майнових прав в об'єкти господарської діяльності з метою отримання доходу (прибули) або досягнення іншого соціального ефекту. Формами інвестування інноваційної діяльності є:

- державне (комунальне) інвестування, яке здійснюється органами державної влади або органами місцевого самоврядування за рахунок бюджетного засобу та інших засобів відповідно закону;
- комерційне інвестування, яке здійснюється суб'єктами господарювання за рахунок власних або позикових засобів із метою розвитку бази підприємництва;
- соціальне інвестування, яке здійснюється в об'єкти соціальної сфери та інших невиробничих сфер;
- іноземне інвестування, яке здійснюється іноземними юридичними особами або іноземцями, а також іншими державами;
- загальне інвестування, яке здійснюється суб'єктами України разом із іноземними юридичними особами або іноземцями.

Очевидним є той факт, що законодавець при спробі регламентувати форми інвестування інноваційної діяльності припустився декількох помилок. По-перше, перелік форм інвестування інноваційної діяльності відповідно до аналізованої статті є вичерпним. Вважаємо, що перелік цих форм повинен бути невичерпним, оскільки стрімкий розвиток фінансової системи породжує все нові й нові форми інвестування, у тому числі, й інноваційного. По-друге, детальне вивчення вказаних форм показує, що підстави виокремлення вказаних їх видів є різними: за об'єктом складом, за суб'єктом складом, за видами форм власності інвестора тощо. Тому пропонуємо форми інвестування інноваційної діяльності згрупувати за відповідними підставами та залишити цей перелік відкритим.

До того ж у ч. 1 ст. 326 ГК України під терміном «вкладення» очевидно розуміється не інвестиція як матеріальний предмет, а інвестування як дія чи процес, певна процедура. Тобто фактично, визначається інвестування у сфері господарювання, що

охоплює інвестування інноваційної діяльності. Тому поняття «інвестиції», наведене у ст. 326 ГК України, не збігається з визначенням ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність»: «Інвестиціями є усі види майнових і інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект». Інвестування як процес також визначається в цьому Законі по-іншому: як «сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій» (ст. 2).

Якщо звернутись до питання господарсько-правового забезпечення інноваційного інвестування, то варто наголосити, що, останнім часом проблема законодавчого забезпечення інноваційного інвестування набуває все більшого розповсюдження. Зокрема, як слушно з цього питання висловлюється В. І. Кухар, актуальність проблеми господарсько-правового забезпечення інвестиційної політики держави, вдосконалення інвестиційного законодавства визначається необхідністю проведення структурних змін в економіці під тиском світової конкуренції, наданням інвестиційним процесам інноваційного характеру для негайного підвищення конкурентоздатності національної економіки і національних товаровиробників та іншими надзвичайно гострими економічними чинниками [5]. Це зумовлює і нагальну необхідність перегляду нормативно-правових актів, що прямо чи опосередковано регламентують питання інвестування в основні виробничі фонди обладнання та устаткування, що визначає зростання рівня конкурентоздатності. Т. І. Швидка з цього приводу зазначає, що має йтися про модернізацію законодавства про фінансовий лізинг, комерційну концесію, трансфер технологій тощо [6].

Оскільки договір комерційної концесії є однією з форм іноземного інвестування, то очевидним є необхідність розробки та прийняття нормативного акта у цій сфері. При цьому потрібно наголосити, що договір франчайзингу є найбільш повною фінансовою схемою залучення інвестиційних ресурсів до інноваційної діяльності. З огляду на це, І. Килимник дає цим видам договору притаманні їм всі характерні ознаки інвестиційного договору [7]. Франчайзинг в аспекті інноваційної діяльності є формою її реалізації, дозволяє підвищити рентабельність малого та великого бізнесу. Саме на цьому і наголошує О. Гладка, яка розглядає правовідносини комерційної концесії як механізм інноваційного інвестування [8, с. 514].

Аналіз нормативно-правової бази інноваційного інвестування дає підстави стверджу-

вати, що легальне визначення інноваційного інвестування (у тому числі, й у проекті Інноваційного кодексу України) відсутнє. Це є, на нашу думку, суттєвим недоліком сучасної системи інноваційного законодавства, який потребує нагального усунення шляхом розробки та прийняття відповідних норм права. Важливим у цьому контексті є визначення самого поняття «інноваційне інвестування», його ознак та місця в системі інвестицій.

У рамках нашого дослідження варто звернути увагу на *інноваційне інвестування* з погляду вчених-економістів. Зокрема, більшість науковців відносять інноваційне інвестування до форм реального інвестування. Серед останніх виділяють такі форми: придбання цілісних майнових комплексів, нове будівництво, реконструкція, модернізація, перепрофілювання, інноваційне інвестування, інвестування приросту запасів матеріальних оборотних активів [9; 10].

Придбання цілісних майнових комплексів є інвестиційною операцією підприємств, що забезпечує звичайно ефект «синергізму», який полягає в зростанні сукупної ринкової вартості активів підприємств (порівняно з їх балансовою вартістю) за рахунок можливостей більш ефективного їх загального фінансового потенціалу, взаємодоповнення, технологій і номенклатури (асортименту) продукції, що випускається, можливостей зниження рівня операційних витрат, спільного використання збутової мережі на різних регіональних ринках та за рахунок інших аналогічних факторів.

Нове будівництво становить інвестиційну операцію, пов'язану з будівництвом нового об'єкта із закінченим технологічним циклом за проектом на територіях, що спеціально надаються.

Реконструкція – інвестиційна операція, пов'язана з істотним перетворенням усього виробничого процесу на основі сучасних науково-технологічних досягнень. Її здійснюють відповідно до комплексного плану реконструкції підприємства з метою радикального збільшення його виробничого потенціалу, істотного підвищення якості продукції, що випускається, впровадження ресурсозберігаючих технологій тощо.

Модернізація є інвестиційною операцією, яка пов'язана з удосконаленням і приведенням активної частини основних виробничих фондів у стан, що відповідає сучасному рівню здійснення технологічних процесів, шляхом конструктивних змін основного парку машин, механізмів та устаткування, які використовуються підприємством у процесі операційної діяльності.

Перепрофілювання – інвестиційна операція, пов'язана з заміною чи доповненням наявного парку устаткування щодо розши-

рення асортименту чи номенклатури продукції (робіт чи послуг) відповідно до маркетингової стратегії підприємства.

Інноваційне інвестування в нематеріальні активи становить інвестиційну операцію, спрямовану на використання в операційному та інших видах діяльності підприємства нових наукових і технологічних знань на шляху щодо досягнення комерційного успіху або соціального ефекту. Інноваційні інвестиції в нематеріальні активи здійснюються таким чином: придбання готової науково-технологічної продукції та інших прав (придбання патентів на наукові відкриття, винаходи, промислові зразки і товарні знаки; придбання ноу-хау, ліцензій на франчайзинг та ін.); розробка нової науково-технологічної продукції (як у рамках самого підприємства, так і за його замовленням). Здійснення інноваційного інвестування в нематеріальні активи допомагає підвищити технологічний потенціал підприємства в усіх сферах його господарської діяльності.

Інвестування приросту запасів матеріальних оборотних активів – інвестиційна операція, спрямована на розширення обсягу використовуваних операційних активів підприємства, що забезпечує необхідну пропорційність (збалансованість) у розвитку позаоборотних та оборотних операційних активів у результаті здійснення інвестиційної діяльності.

Вибір конкретних форм реального інвестування підприємства визначається його інвестиційною стратегією відповідно до стратегії підприємства в цілому, можливостями впровадження нових ресурсо- і трудозберігаючих та конкурентоспроможних технологій (зниження рівня операційних витрат та підвищення якості), потенціалом формування інвестиційних ресурсів (грошових та інших активів, які вкладаються в об'єкти реального інвестування).

Як зазначає О. В. Гарагонич, інвестування може здійснюватися в різних правових та економіко-правових формах. До правових форм інвестування належить: корпоративна форма (інвестування здійснюється шляхом створення або участі в господарській організації унітарного та корпоративного типу); договірна форма (шляхом укладення різноманітних договорів інвестиційного характеру); змішана форма (корпоративна форма поєднується з договірною – наприклад, при інвестуванні в діючу господарську організацію корпоративного типу). При цьому фахівець вирізняє окрім правових форм інвестування також економіко-правові форми. До останніх належать:

– *інноваційне інвестування* – здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і

соціальну сферу, що включає: випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технології; прогресивні міжгалузеві структурні зрушення; реалізацію довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат; фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил; розробку і впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального і екологічного становища.

– капітальне будівництво – здійснюється з метою створення нових і відтворення діючих основних фондів, в які і вкладаються кошти, інші цінності;

– лізингове інвестування – інвестування в основні фонди виробничого призначення шляхом отримання у користування сучасного устаткування (обладнання), що може замовлятися лізингоодержувачем за складеною ним специфікацією, з наданням йому послуг технічного обслуговування та ремонту, а також можливість викупу предмета лізингу. У такий спосіб досягається отримання лізингоодержувачем необхідного йому сучасного устаткування без тягаря сплати його повної вартості і турбот про його технічне обслуговування;

– концесійне інвестування – передбачає створення (будівництво) або управління на засадах відповідного договору (концесійного) об'єктом концесії, що є державною або комунальною власністю, за умови взяття концесіонером на себе відповідних зобов'язань, майнової відповідальності та підприємницького ризику;

– інші економіко-правові форми (режими) інвестування (приватизаційне, спільне, іноземне, на територіях пріоритетного розвитку, в спеціальних економічних зонах тощо) [11].

В. І. Кухар визначає інноваційне інвестування як передачу інвестором на корпоративній або зобов'язальній основі до складу активів суб'єкта господарювання майнових прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності у вигляді інноваційного продукту, впровадження у виробничий процес якого дозволяє започаткувати випуск інноваційної продукції або надання інноваційних послуг [12, с. 14]. Запропоноване автором визначення інноваційного інвестування відбиває та враховує допустимі правові форми передачі до складу майна суб'єктів господарювання таких нематеріальних активів, як майнові права на об'єкти інтелектуальної власності.

На підставі аналізу наведених визначень інноваційного інвестування можна зробити відповідні висновки щодо його ознак. Так, на нашу думку, до ознак інноваційного інвестування слід віднести наступні:

- 1) є різновидом реальних інвестицій;
- 2) інвестування здійснюється у нематеріальні активи;
- 3) мета інвестування – впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу;
- 4) інвестування здійснюється шляхом або придбання готової науково-технологічної продукції та інших прав, або розробки нової науково-технологічної продукції;
- 5) передача інвестором майнових прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності у вигляді інноваційного продукту відбувається на корпоративній або зобов'язальній основі
- 6) впровадження у виробничий процес такої інвестиції дозволяє започаткувати випуск інноваційної продукції або надання інноваційних послуг.

Висновки. Як зазначає Д. В. Задихайло, економічна система України мусить бути спрямованою на створення, підтримання та розвиток необхідної виробничої основи життєдіяльності Українського народу відповідно до існуючих і майбутніх соціальних, економічних та природних умов. У той же час держава в економічній сфері має забезпечити стабільне функціонування національної економіки, підтримуючи необхідний рівень її конкурентоспроможності та ефективності. На державному рівні повинна бути поставлена і правильно розв'язана проблема розроблення національної стратегії забезпечення конкурентоспроможності [13]. Аналіз норм ГК України дає усі підстави стверджувати, що політика держави, спрямована безпосередньо на підвищення конкурентоздатності національної економіки, так і не отримала самостійної регламентації у національному законодавстві. Цілком виправданим реаліями сьогодення є підхід Т. І. Швидкої, яка зазначає, що хоча своїм об'єктом структурно-галузева політика і зачіпає зазначене питання як одну із власних цілей, тим не менш вважаємо, що саме конкурентоздатність має стати цілісним і самостійним напрямком економічної політики держави і отримати відповідну законодавчу фіксацію. Проблематика конкурентоспроможності вимагає створення цілісної, системної наукової доктрини, яка має бути схвалена на рівні вищих органів державної влади та отримати необхідну правову формалізацію як офіційне джерело (стратегія, концепція, доктрина) її положень, понятійного апарату, визначену спрямованість та відповідні засоби державного впливу на економічні відносини, що повинні набути універсального характеру для усіх законодавчих ініціатив у цьому напрямку. Ця доктрина має отримати не тільки економічне, організаційно-управлінське значення, а й

значення базової розробки для конструювання структури та змісту законодавчих документів, визначення складу механізмів державного регулювання, державної підтримки, правових умов господарювання тощо [6, с. 181]. Необхідність забезпечення саме інноваційного характеру економічного розвитку ґрунтується на усвідомленні того, що він є чи не єдиним шляхом розв'язання проблеми зростання конкурентоздатності національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беліков О. Інвестування в інноваційну діяльність. Проблеми та шляхи їх вирішення: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3025>.
2. Проект Інноваційного кодексу України. – Х. : Право, 2012. – 168 с.
3. Інноваційний кодекс – це дуже важливо, але він не зможе працювати у законодавчому вакуумі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=244354810.
4. Тацій В. Я. Напрями вдосконалення інноваційного законодавства на сучасному етапі розвитку держави / В. Я. Тацій // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. – 2011. – № 2. – С. 43-51.
5. Кухар В. І. Господарсько-правове забезпечення державної інвестиційної політики: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «господарське право; господарсько-процесуальне право» / В. І. Кухар. – Х., 198 с.
6. Швидка Т. І. Інноваційне інвестування в механізмі забезпечення економічної конкурентоздатності: господарсько-правовий аспект / Т. І. Швидка // Вісник Нац. університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Серія: Економічна теорія та право. – 2013. – № 3. – С. 178-189.
7. Килимник І. І. Особливості правового регулювання договору комерційної концесії (франчайзингу) / І. І. Килимник. – Х. : КП «Друкарня №13», 2006. – 161 с.
8. Гладка О. В. Правовідносини комерційної концесії як механізм інноваційного інвестування / О. В. Гладка // Інноваційне інвестування в Україні: проблеми правового забезпечення: [монографія] / За наук. ред. Д. В. Задихайла. – Х. : Юрайт, 2013. – 536 с.
9. Шим Джей К, Сигел Джозл Г. Методи управління стоимостью и анализа затрат / Пер. с англ. – М. : Филинь, 1996. – 344 с.
10. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учебный курс / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2005. – 656 с.
11. Гарагонич О. Поняття, види та форми інвестування / О. Гарагонич: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bnc.in.ua/nvestitsiyne-pravo/ponyattya-vidi-ta-formi-investuvannya/>.
12. Кухар В. І. Господарсько-правове забезпечення державної інвестиційної політики в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «господарське право; господарсько-процесуальне право» / В. І. Кухар. – Харків, 2008. – 22 с.
13. Задихайло Д. В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави: монографія / Д. В. Задихайло. – Х. : Юрайт, 2012. – 456 с.